

בס"ד.

עריכת ליל הסדר

הלכות ליל הסדר ידועות בדרך כלל. וכך מובאים רק את הדקדוקים וההידורים הפחות ידועים, לשתדים ורוצחים להיות אהובים ורוצחים לפני ה'.

נזכיר בזאת כי ליל הסדר הוא גולת הכותרת של כל ההכנות לכבוד החג, וכן יש לשים לב לקיים את כל מצוות ליל הסדר כהלכתן, ולא להיות ח"ו כמו אדם שחרש זרע וכו', ולא בא ל��ור את התבואה. עיקרו של הלילה הקדושה זהה התוכן הרוחני שלו, וחיללה לאבד את אותו בעיות, או בדברי בטלה.

ועיקר הלילה הזה נועד - לדבר עם הילדים דיבורי אמונה, וסיפור יציאת מצרים.

לפני תחילת הסדר

א. **קדום הקידוש** ישאל אדם את אשתו ובנותיו אם קראו הallel בברכותיו, כי גם הם צרכות למגור את הallel השלם בברכה בלילה זו. (שווית יהוה דעת ח"ה סי' לד, וחוז"ע פסח עמי רל).

ב. **אם האשה טעה** וקרויה את הallel بلا ברכה, שב לא תחוור לקרווא. אולם אם התחלתה לקרווא בלי ברכה, והיא עתה עדין באמצע, יודיע לה שעליה לברך, במקומות שהוא נמצאת, "אקב"ו למגור את הallel", ואח"כ היא תמשיך על הסדר. זה ע"פ המבוואר בחז"ע חנוכה עמי ד"ה ייחידי.

ג. **אם עדין לא שקלו את המצה או המרו** להכין מהם ציזיות, מותר לשוקלם בليل הסדר כדי לדעת אם יש בהםCSI, במאזנים מכניים. ואך אלא שיש בהם מחוג המציבע. אבל משקל הפועל עיי בטירויות או חשמל פשוט שאסור. (שווית יהוה דעת ח"א סי' טז).

ד. **יש להדר לעורך את שולחן הסדר** בכלים הכי יפים ויקרים שיש לו. ועדיפות גדולה לכליז זהב וכיסף, קריסטל, וכיוצא בז. ומואוד לא רצוי להשתמש בכלים חד פעמיים, אפילו יפים, שהרי אף אחד שלא יגיש בחתונתו את האוכל בכלים חד פעמיים. (אאי'כ לילדיים קטנים). (שווית ע"פ סי' ב, הגרא"ץ מוצפי).

ה. **טוב ע"פ הסוד** שצלחות הסדר, וצלחות הקערה, תהינה עגולות ולא מרובעות. (פסח בציון, עמי קפב).

ו. **יש להשתדל להכין קערה מפוארת לליל הסדר**, כי היא מפתח פרנסת לכל השנה כולה. ובפרט אם תהיה עשויה מכיסף. (פסח בציון עמי רכא).

ז. **בקערה יש לשדר את המינים על פי הסוד**, כדי להמשיך שפע עצום לכל השנה. והם נגד עשר ספירות: 3 מצות זו על גבי זו, [כתר חכמה ביןיה], מתחת להזה זרוע בצד שמאל [חסד], ביצה מצד ימין [גבורה], ותחת זה באמצעות מרור כלומר קלח הלבן של החסה [תפארת], מתחת להזה חרוסת מצד ימין [נצח], וכרכפס הצד שמאל [הוז]. ותחת להזה באמצעות חזרת (כלומר שוב חסה והפעם זה מועד לכורץ) [יסוד]. והקערה עצמה רומצת למלכות. ואשררי מי שיחשוב בדברים אלו בשעה שהוא מסדר את הקערה. (פסח בציון עמי רכב).

ח. **טוב שלא לאכול מהמיןנים שבקערה** בليل הסדר, אלא מינים אחרים שמחוץ לקערה, והקערה תהיה שלמה לכל אורך הסדר. (חו"ז מהמצוות). וכדי להניח את הקערה על השולחן כל הלילה עד הבוקר כשהיא מכוסה, כדי להביא את הברכה. (פסח בצדון עמי רלה).

ט. **מי המלח יהיו מחוץ לקבורת הסדר.** (שם).

ו. **טוב להניח על שולחן הסדר 'ושונינים'.** והוא סגולה שגם הוא יזכה להכלל בגאולה העתידה. (הגר"ח פלאגי בנפש כל חי, ע"פ המדרש שהש"ר, ב, ט).

יא. **גם טוב להניח על שולחן הסדר 'אווב'** שהוא היוצר, כדי שלא יהיה שם קטרוג ומרקחה רע בשולחן הסדר. אבל הינו עליים, ולא התבlien שהוא תערובת חמץ! (הגרב"צ מוצפי).

AIRUCH

א. **מצוה להזמין אורח עני בלילה פסח,** אם יש לו יכולת, כיון שאומר כל דברין יתני ויכול. (זוהר, ונפסק בשער הצדון סי' תעט ס"ק יב).

ב. **יש לשים לב על הצניעות,** כאשר מתארחים יחד כמה זוגות צעירים, לשולחן הסדר. והעשה את הסדר בקדושה, זוכה לשפע עצום היורד בלילה זה.

ג. **כאשר מתארחים מחללי שבת,** יש לשים לב לשים על השולחן ורק ייינוט מבושלים, כי אחרת עלולים הינוות להתרבב, ולהപסל ב מגע מחלל שבת.

ד. **אסור להזמין גוי** להיות אורח ביום טוב (שמא יבשל בשבילו, והדבר אסור ביום טוב), אבל מותר להזמין גוי להיות אורח בשבת, כיון שבלאו הכל אסור לבשל בשבת. וגם ביום שחל בשבת, כמו ליל הסדר השנה, מותר להזמין גוי שהרי אסור לבשל, בגלל השבת).

ה. **יש להקפיד שלא תת לגו** (כמו הפיליפיניית שבבית) **מדברי המצווה הנמצאים על שולחן,** כמו מצות מהשלש מצות, או מהמצוirs שבקערה, כיון שהזו ביזוי מצוה. (ועיין בס"י קמו מה"ח ס"ק כמה מעשה נורא במני שניזוק עקב כך).

ליל הסדר

א. **בליל הסדר יש שפע אורות שאין כמותם בכל השנה.** והם באים בחזקה רבה, לשעת הסדר, ונעלמים בסיום הסדר. ומפניו בראשו ישתדל בכל כוחו להיות בשמה ובקירבה ה', ויזכה לשמירה ולמעלה רוחנית לכל השנה. ואם אייבד מתנה יקרה של שעות מצומצמות אלו, אין תקנה וחזרה להם בכל שעות השנה. (ספר"ק משם הארייז"ל).

ב. **יקבל על עצמו כל כוחו להיות באמונה ובשמחה,** בלילה ההזהה, וכי מה. ואם יבוא לו נסיוון גדול, יזכיר כי כפי גודל הנסיוון כן גודל השכר שורצים לתת לו, ואל יכשל בשום אופן.

ג. **גברים ונשים שוים** בכל ענייני ליד הסדר. וכן בניים ובנות. (חו"ז מאשה שלא היסבה, כדלהן).

מצוות

א. **קיים אכילת מצה** צריך לכוון לקיים מצוות עשה מן התורה שנאמר "בערב תאכלו מצות". ואם לא כיון יצא ידי חובה בדייעבד. (חו"ע עמי סח הלכה ה)

ב. **לכתחילהiacל האכילה שמי מצה שני** בzeitigות המשני המצוות שבעצם עלייהם, והינו כ-54 גרם. ובדייעבד או במקומות קצת צער די בzeitigות אחת בלבד, דהיינו כ-27 גרם. וכל זה לבוצע, אבל לשאר המטוביים האוכלים ממצוות אחרות די בzeitigות אחת אף לכתחילה. (שם עמי סה).

ג. **יאכל הצעית מצה בריווח**, כדי שישאר כזית מצה שלמה בתוך מעיו, חוץ ממנה שנשאר בפה בין השיניים והחניכים. (שם עמי עג).

ד. **דין האנשים והנשים** שווה בחובות אכילה זו. (חוץ מאשר אם לא הסיבו, וככלहלן)

ה. זקן או חולה שאינו יכול לאכול מצה כשיעור עשרים ושבעה גרם, עכ"פ יאכל מצה כשיעור 18 גרם, שזהו שיעור הצעית להר"ף והרמב"ם והרא"ש. אבל בכاهאי גונא לא יברך "על אכילת מצה". (שם).

ו. **חולה שאסור לו לאכול כזית מצה**, פון יכבד עליו החולי, יוכל לאכול פחות מכוית, יש להורות לו שיأكل פחות מכוית כאשר יוכל שאת. 18 גרם, או אף פחות. אבל לא יברך כניל. (שות' חז"ע סי' כה, וחז"ע עמי עד).

ז. **לא ישנה באכילת הצעית כדי שימוש אכילת פרט**, והוא כש דקות לכתילה, עד שבע וחצי דקות. ויש מקפידין לאכול בתוך ארבע דקות. (שם עמי סז).

ח. **לא ידבר עד שיأكل כזית מהמצה**. אבל אם דבר עכ"פ שעבר עבירה לא יחוור לבך, דסוי"ס התחיל במצויה. ואפילו אם עבר ודיבר לפני שבלו כלל, אלא בעודו את המצאה שהכניס לפיו, בדייעבד לא יברך, משום שנחלקו בדבר וסביר"ל. (שם עמי סח).

ט. **יכוין בברכת "על אכילת מצה" גם על האפיקומן**, כי יש פוסקים הסוברים שבאפיקומן יוצאים את עיקר המצואה של אכילת מצה. (שעה"צ סי' תע"ד).

י. **אסור לאכול עם המצאה שום מאכל אחר**, דأتמי טעם רשות ו לבטל לטעם למצואה. ואם עבר ואכל עם המצואה עוד מאכל אחר, לא יצא יד"ח וציריך לחזור ולאכול המצאה בלבד. אבל לא יברך שנית, דגם זה נחלקו הפוסקים, וספק ברכות להקל. (שם עמי ע-עא).

יא. **אפילו לפלת את המצאה בליפתן רך או במרק** ראוי להחמיר. אבל בזה יצא יד"ח בדייעבד, מפני שהטיבול הוא דבר מועט ובטל כלפי המצואה. (שם עמי עב).

יב. **זקן או חולה שקשה להם לאכול את המצאה לבדה**, לפנייהם גי אפשרויות:

1) לטבל את המצאה בין או בשאר מיצ פרי, אבל יותר שלא ישנה את המצאה בתוכם רק יטבל ויווציה.

2) לטבל את המצאה במרק או בתה או קופה חמימים, אבל יש להשתדל שלא יהיו חמימים בחום שהיד סולדת בו (45 מעלות).

3) לפזר את המצאה לפירורים דקים ולאוכללה. אבל אין לטחון אותה ממש. גי' עצות אלו מzhou"ע עמי עב-עג.

4) אם כבר עבר חצות לילה, אין לברך על אכילת המצאה, או אכילת המרור, אלא יאכלם ללא ברכה. (כגון שהיה בשמירה או בבית חולים וכיווץ"ב). (שם עמי פא).

יג. **עורץ הסדר מברך על המצאה** ברכת המוציא ועל אכילת מצה, טעם מעט מיד מהמצאה ואפילו כי הסיבה, (רק בשביב שלא יהיה הפסק בברכה), וזה הוא מחלוקת לשאר המוסובים מעט מפרוסת המוציא שבעצם, ורק לאחר מכן הוא מיסב ואוכל את הצעיות השלומות כדינם. (חו"ע פשה עמי סז).

יז. **הטעם שעורץ הסדר אוכל שני צוויות** בברכת המוציא, היא כדי לצאת ידי מחלוקת הפוסקים, שיש אומרים שברכת 'המושcia' נאמרת על החזויות, ובברכת על אכילת מצה' על השלמה, ויש אומרים להיפך. لكن יאכל כזית מכל אחת ואחת.

טו. **שיעור הצעית**, לדעת מרן השוו"ע הוא כשיעור חצי ביצה שזה 27 גרם. מי שקשה לו לאכול את המצאות, אז בצדית הראשון יקבע לאכול שיעור של 27 גרם שכך יצא ידי חובה, ובשאר הצדיות יכול להקל לאכול 18 גרם, ולהקל בשיטות אלו.

טז. **אין צורך להסתכן** ח"ו ולבלוע כזית שלם מהמצאה, אלא יכול לכתילה לאכול מהמצאה מעט מעט, רק שלא ישנה יותר משיעור של כדי אכילת פרט, ותשתדל לאכול את הצעית בתוך 4 דקות,

ואם קשה לו אזjacalc בתוך-7 דקות. ולמנוג האשכנזים לכתהילה צריך להכנס לפיו את שני היזיתים בבת אחת ולرسכם, אבל איןchoice ייחוב בובלעם בבת אחת, אלא די שיבלע כזית לערך בבת אחת ואח"כ יבלע את השאר. ובידייעך אף אם בלע הכויה מעט מעט יצא, כל שלא שהה יותר מכדי אכילת פרס (משנ"ב סי' תעה סק"ט).

ז. **ספר הציגות** שיש לאכול מהמצה בכל הסדר הם לכתהילה 4 כציגות "לעורך הסדר", 1-3 כציגות לשאר המוסלמים. הכויה הראשון בברכת המוציא, "שעורך הסדר בלבד" אוכל 2 כציגות, ואילו שאר המוסלמים אוכלים כזית אחד. הכויה השני בכורץ. והכויה השלישי באפיקומן. [ויש מחמירין לאכול גם באפיקומן 2 כציגות, יחד 5 כציגות לבעל הבית].

ח. **חסידים ואנשי מעשה**, היו מנשקים את המצוות לאחר שאכלו את הכויה הראשונה, משום חיבור מצוה. (פסח בצדון עמי' טסה).

י"

יב. **לכתהילה יש לשות יין אדום לאربع כוסות**, כי יש מי שסביר שיין לבן אינו ראוי לברכת בורא פרי הגפן. ומנוג הספרדים לקחת יין אדום, אפילו אם הלבן משובח ממנו. ואם אינו יכול לשות יין אדום ולקח מיץ ענבים, ישים לב שיחה מיץ ענבים 'אדום'. (הגש"פ אווצ"י עמי' ע).

יג. **יין לבן עדיף ממצ' ענבים, אפילו אדום**, כיון שכמה ראשונים סוברים שיש לקחת לאربع כוסות דוקא "יין". מ"מ להלכה, יוצאים ידי חובה גם במיץ ענבים. אבל לדעת החזו"ע עמי' גג, והאו"ל גי פט"ו סי' ד, מיץ ענבים הוא לכתהילה רק למי שאינו יכול לשות יין, ויעבור במיץ ענבים חci יוט יין).

יד. **מצ' ענבים משוחזר, אין יוצאים בו ידי חובה ארבע כוסות בלבד הפסח**. (משוחזר – הינו שעושים אידיוי למיצ' עד שנשאר על כחמיישת, ואח"כ מוסיפים לו שוב מים, ומדלילים את הרcz שנשאר). (הגש"ז אויערבך, מנחת שלמה ח"א סי' ד).

טו. **ניתןعرب מעט יין אדום בתוך יין לבן**, כדי שהיין הלבן יהיה, אלא גם המהות: "יין אדום". ומ"מ הרוצה לעשות כן בלבד הסדר, כדי שישים קודם מעט יין אדום בкус, ועליו יمزוג את היין הלבן, שבזה הוא מدلל את היין האדום', ולא: "צובע את הלבן". וזאת כדי לחוש לאחרונים הסוברים שיש בשבת איסור צביעה במשקין. [ובפרט כאן שהמתירה במוצהר היא צביעה, משא"כ בעשיות תה בשבת שמתרין למזוג את התמצית על המים, מפני שם המטרה העיקרית היא הטעם ולא הצבע]. (פסק תשובות, פסח, עמי' רcg. אמן מן הדין כיון שאין צביעה במשקין, ואין זו דרך צביעה, אפילו במתכוון לצבעו יש להתריר, כאמור בפרמ"ג (א"א סוס"י טכ').

טז. **דעת הר"י והרמב"ם ורש"י והר"ש שיין מבושל אינו מועיל לקידוש** ושאין מברכים עליו בורא פרי הגפן. אמן השולחן ערוץ פסק בגין מקומות דלא כן, אלא כהירושלמי, שمبرכים עליו בורא פרי הגפן, וגם יוצאים בו ידי חובה. וכ"ש יינות מפוסטרים שלנו, שיתכן שאין דין כלל מבושלים, שיוצאים בהם ידי חובה. ואין להחמיר לקחת יין "שאינו מבושל" על חשבון נדונד כשרות כלשהו. (ב"י ושו"ע בסyi רבי הלוות ברכות, ובסי' רבע הלוות קידוש, ובסי' תעב הלוות ארבע כוסות)

יז. **שיטת הרמב"ם, שיין שיש בו סוכר פסול לניסוח ע"ג המזבח**, ושלכן יש לקחת לאربع כוסות דוקא יין שאינו בו סוכר. הינו שיטות היבשים – בדרך כלל אין מוסיפים בהם סוכר, ולכן הם עדיפים למצוות ארבע כוסות.

קידוש

יח. **כל איש ואשה חייבים בקידוש "ולשות את כוס הקידוש"**. (שו"ע תעיב' סי"ד). וכך אף אם רק עורך הסדר מקדש וכולם מקשיבים, כל אחד מהמוסלמים צריך להחזיק את כוס הקידוש בידו. (הגש"ז אויערבאץ). [ומטעם הניל, מנהג קהילות רבות שכל אחד אומר את הקידוש על כוסו בלבד, וכמוון מרימים אותה].

יט. טוב של אחד מהמסובים יחזק את הocus ביד בזמן שהמקדש אומר הקידוש על כוס ראשון,
ולכן תחילה יגביהו כולם את הocus מהשלוחן בשתי ידיים, ולאחר כך יシリו את יד שמאל, כדי
שבזמן הקידוש יהיו אחוזים בכוס ביד ימין, כמו המקדש. (הלכות מועד, עמי דש).

כ. בכוס הקידוש, יש למקדש ולשאר המסובין לכוין ארבע כוונות נחוצות:

1. לכוין לפטור בברכה זו את הocus השנייה לאחר ברכת גאל ישראל. (למנת הספרדים בלבד)
2. לכוין לקיים מצות ארבע כוסות (שהרי מצות צריכות כוונה).
3. לכוין לצאת ידי חובה קידוש של שבת ושל יום טוב.
4. המקדש יכוין להוציא את השומעים ידי חובה, והשומעים יכוינו לצאת.

כא. בברכת שהחינו שבקידוש יכוין על כל מצות הלילה, גם על המצות ועל המרור.

כב. אם שכח לברך ברכת שהחינו בקידוש, ונזכר רק לאחר שברך ברכת גאל ישראל בסוף ההגדה, אין לו לברך שוב, ומה שאמרו זמן (שהחינו) אומרו אפילו בשוק זה רק בסוכות, ולא בפסח ושבועות.
והטעם הוא כיון שאומר בברכת גאל ישראל "והגינו הלילה הזה לאכול בו מצה ומורור", כבר יצא
בזה ידי חובה שהחינו. אבל למנת האשכנזים אם שכח לברך ברכת שהחינו בקידוש יכול לברך
מתى שנזכר בכל החג. (משנ"ב תעג סק"א, וחוז"ע קדש סעיף לד).

כג. אם המקדש זkan, או עם הארץ, והוא בועל מילים מברכות הקידוש, יאמרו בני הבית את כל נוסח
ברכת הקידוש לעצמן בלבד, כדי שלא יהעליבו. אבל איינט יכולין לענות אמן אחר סיום ברכתו,
כמפורסם, כדי שזה לא יהיה הפסיק בין הברכה של עצם לשתייה של עצם. (חו"ע פסח עמי זז).

כד. מי שהוא רעב במיוחד, יכול לאכול אחר הקידוש אורז, או פירות, אך לא י מלא קרשו מהם. וכן
רשאי לאכול מצה עשרה או מboseלת עד חמישים גרם ויברך אח"כ על המחיה. אבל לא יאכל יותר
מצה. (חו"ע פסח עמי ל, ילקוי פסח עמי שסט).

ארבע כוסות

**כה. חכמים תיקנו שתיית ארבע כוסות בלבד הсадר, בעוד ד' לשונות של גאולה, והחטאתי, והצלתי,
וגאלתי, ולקחתתי.** הocus הראשונה – לקידוש. הocus השנייה – בסוף ההגדה לאחר ברכת גאל
ישראל. הocus השלישית – עליה מברכים את ברכת המזון. והocus הרביעית – עליה אומרים את
ההلال.

כו. נהגים בלילה זה בדרך של חרות ומלכות, וכך אין אדם מזוג עצמו את היין, ואת המים בינו,
אלא כל אחד מזוג לחברו.

כז. כל כוס מרבע כוסות היין, מזוג עליו שלוש טיפות מים. ואפלו מי ששוטה מיצ' ענבים טוב
שים זוג אותו במים. והיה לגבי הקידוש בשבת. (חו"ע פסח עמי נח, ושבת ח"ב עט ד"ה והמזיגה).

כח. צריך לשתת כוסות יין גם לקטנים שהגיעו לחינוך (בערך גיל 6) וمبניים בספר יציאת מצרים,
וזדי שישתו רוב רבייעת, או פחות, לפי גilm. (שו"ע סי' תעב סט"ז).

כט. שימוש השתייה של כל כוס לכתילה הוא רבייעת שלמה (86cc), ושתהיה עכ"פ רוב הocus. וכן
אין לחתת כוס גדולה מדי – אף אם שותים ממנה רבייעת.ומי שאין יכול, די אם ישתה רוב
רבייעת, או מלא לוגמי. **וכב"פ בטיעמה בעלמא – אין יוצאים ידי חובה.** (שו"ע סי' תעב ס"ט,
וחוז"ע עמי טז סכ"ט).

ל. בכוס הראשונה (של הקידוש) ראוי להשתדל לשותות ורבייעת שלמה דזוקא. שמאחר שעובר
זמן רב, יותר מ-72 דקות עד הסעודה (שולחן ערוך), יש אומרים שהקידוש אינו נהשכ' במקום
סעודה", ורק אם הוא שותה רבייעת יין – הרי זה נחשב מקום סעודה לדעת הש�"ע.

לא. וכן **בכוס שלישיית או רביעית, באחת משתייהן**, חייב לשנות רבייעית, כיוון שمبرכים אחריה ברכה אחרונה, ומטעם ספק ברכות אסור לברך ברכה אחרונה אא"כ שותה רביעית שלמה באחת משתי כוסות אלו.

לב. **יש להזכיר לבני הבית, שמי שלא שתה רביעית – לא יברך ברכה אחרונה.** אלא מי שתה רביעית יברך – ויכוון להוציאו אותם ידי חובה.

לג. **כוס ראשונה, וכוס שלישיית,** חייבות מן הדין בשטיפה והדחה טרם השתייה. אך על פי הסוד ראוי לעשות שטיפה והדחה לכל אחת מרבעת הcouסות, וממילא גם השניה והרביעית צריכות שטיפה והדחה. (בן איש חי).

לד. **כוס שלא שתו אותה עד תומה,** מותר להוסיף עליה יין לכוס הבהא. אולם אם שתו את כולה (כפי שאכן המצוה לכתילה), יש להדיח אותה לפני המילוי הבא. لكن יש להזכיר קורת מים בסמוך לשולחן, ובזה ישתפו את הכוס לפני המזיגה הבהא. (פסח בציון, עמי רמו).

לה. **אין לצאת מהבנין** בין הקידוש לבין שולחן עורך, כגון לברזיה שחוץ לבניין, או לחצר שבבית, כי אז יהיה הפסיק בין הקידוש לבין שולחן עורך באופן שצורך לברך "ברכה אחרונה" על שתיתת רביעית הקידוש.

הסבירה

לו. **צורך לאכול ולשותה בהסבירה** את המצות והיין בليل הסדר. (כל החזויות, וארבע כוסות). וכל שלא היסב במקומות שהוא צריך להזכיר לחזור לאכול מצה או לשותה יין. (ש"וע סי' תעב ס"ז). ועיין להלן אותן עא בדבר "כווץ".

לו. **עזה טובה לשתיית יין בהסבירה:** פעמים רבות אין מיסבים כהלהכה בשתיית היין מפני שמחדים שהכוס המלא תישפוך על הבגד. ובכן ניתן לשנות מעט שלא בהסבירה, באופן שהכוס כבר לא תהיה מלאה על גdotתיה, ואז להפסיק, להסביר כהלהכה ולשותה שיור שלם בהסבירה כדת וכדין. ובזה אין כל בעיה, שהרי הברכה היתה על כוס שלם כדין, וגם אין הפסיק בין הברכה לשתייה, וגם היסב בשתיית כוס יין כהלהכה).

לח. ההסבירה היא היישנות הראש ורוב הגוף לצד שמאל, **על גבי תמייה מסויימת.** היישנות הראש בלבד אינה הסיבה, וכן גם הטלית הראש והגוף שלא בתמייה על דבר אחר אינה הסיבה. וכן כדי שייהיה לכל אחד מהמסובים כסא עם ידיות הצד, או כרית הסביבה. (סי' תעב משניב ז'. ומוכח מהאחרונים שלא טגי בהסבירת ראשו, שהרי הסביבה מפרעה ליד שמאל כמו"מ האחרונים, ואם מישב רק בראשו אין כל הפרעה).

לט. הסיבה כאשר משען על השולחן את ראשו ומצחיו על כף ידו, אינה נחשבת הסיבה, מפני שהוא נראה בזיה כדווג, ולא דרך חירות. (סידור יуб"א).

מ. **הנסען על חבירו,** יצא ידי חובת הסביבה. (טורה לשמה סי' קלה). אבל זה שנשענים עליו אינו יוצא באותו זמן ידי חובה, כיון שא"א להיות בשעה זו בדרך חירות. (הגרא"ש אלישיב זלה"ה).

מא. **לכתילה עדיף להסביר ליד שולחן,** כיון שהוא דרך חירות. וכן הישוב על כורסא וכיווצ"ב, ראוי שיביאו לפניו שולחן קטן. (הגרא"ח ברиск, לפחסים צט.).

מב. **ההסבירה צריכה להיות על צד שמאל דוקא,** ואפילו איתור (שמאל) שרגיל לכתב ולבנות כל מלאכתו בשמאלי, ישב גם הוא על צד שמאל.ומי שהסביר על צד ימין, הרי זה כאיilo לאحسب כלל, ולמנוג הספרדים צריך לחזור ולשותה בהסבירה. (הגש"פ אוצז"י עמי עג).

מג. נסתפקו בגמרה אם שתי הcouסות הראשונות טענות הסביבה, או שתי הcouסות האחרונות, וספק **חייבים להסביר בכולם.** ואם שתה כוס כלשיי بلا הסביבה, להשו"ע חייב לחזור ולשותה, ולהרמ"א ניתן להקל בשתי הcouסות האחרונות. ואף הספרדים יכולים לסמוך על זה כשם דבר במני שהשתי קשה לו במיזוח.

מד. **נשים מסיבות במו הגברים.** אומנם אם לא שתו בהסבירה ניתן להקל להן שלא יחוزو לשנות, בכירוף הדעות שבזמן הזה אי"צ להסביר כלל כי אין זה מנהג החירות, והדעות שנשים פטורות

מהסיבה, והספק הניתן איזה מן הסוכות חובה. ואמנם טוב להן להחמיר, אבל במקום צורך יש להקל, ובפרט בשתי כוסות אחרות.

מה. נשים (וכ"ש גברים) שאכלו או שתו בעמידה, לכוי"ע לא יצאו, כי בודאי אין זה דרך חירות לאכול או לשתות כך. (הגראי"ש אלישיב זלה"ה).

מו. אכילת "כווך" כריכה הסיבה, שהרי אוכלים את הכווך כדי לצאת דעת הל הזקן, שהוא כורך מצה ומרור ואוכל היחיד, והוא בודאי היסב, שהרי בזה יצא ידי חובה מצוות אכילת מצה.

מז. **לכתחילה יש להסביר גם בשעת האכילה הסעודת שלليل החג** (שולחן עורך), כי כן משמעו מושון המשנה (פסחים צט) "אפיקלו עני שבישראל לא יוכל עד שישב". הרי שיש להסביר גם בשעת האכילה, ויש מקילים בשאר הסעודות. מ"מ לכובע בשעת האפיקומן צריך להסביר.

הגדה

מכה. לפניה תחילת המגיד יש חלק לילדיים אגוזים ושקדים. והוא שיכול לחلك שוקולדות וכיוכ"ב, כדי שיתתמהו לשאול מהו מקובל ממתוקים לפני האוכל (מהגרב"ץABA שאל). והוא שיחלקו דזוקה אגוזים, ולא קלופים, כי הוא דבר לא מצוי שם מקבלים, והעיסוק בקילוף שלם מעורר אותן. (מהגר"ש עמרא). מ"מ אין חלק להם "צעצועים", כי זה מסיח את הדעת מוהסדר ומסיפור יציאת מצרים, והופך אתليل הסדר ליל משפחתי גריידא בלי מימד רוחני.

מט. כל אדם מישראל חייב בסייעת מצרים, איש או אשה, רוק (מגילה יג), או נשוי, בעל בניהם או שאין לו בניהם. והיא מצווה עשה מן התורה בליל הרכבת של הלילה הזה. ומקיימים אותה על ידי קריית ההגדה, אבל נכון לקיים אותה בהידור, על ידי שיכין לפני כו מדרשי חז"ל מה שאמרו בענין יציאת מצרים.

ג. **מי שאינו מבין/נה עברית**, יש לתרגם לו בלשון שיבון, כדי שייצא ידי חובה. ולפחות את הקטעים 'פסח' 'מצה' ו'ימרור' (חווי'ע עמי נב).

נא. נחלקו הדעות אם נשים חייבות בסיפור יציאת מצרים. וצריך להחמיר.

נוב. מי שאמיר את הגדה שלא בפיו, אלא רק בהרהור, לא יצא ידי חובה. (חزو"ע פסח עמי' מז).

נג. **אתם שנוהגים בכל אחד מהמשמעותים קורא קטע,** על הקורא לכוון במשמעות להוציא ידי חובה את השומעים, ועל השומעים – גם הנשים – להתכוין במשמעות יצאת ידי חובה. (שו"ת חת"ס סי' טו). אבל ראוי שיחלקו את הקטועים לאנשים מעל גיל יג, ולא לקטועים או לנשים, מושום שיש ספק אם הם יכולים להוציא ידיהם. (**עיין פסח מעובנן אות שמ"ט**). ו**"מ המנהga הטוב יותר הוא שכל בני הבית, גברים ונשים גדולים וקטנים, קוראים בפיים ממש יחד את כל ההגדה.**

נד. אין לומר את הגדה בהסיבה. אלא רק באימה וביראה. (תעג משניב עא. אולם עיין ליקורי סי' שפה היי, שנטה קצר להקל).

ננה. אסור לאכול או לשנות שום דבר מסוימת שתחילה את ההגדה. (זהו מחלוקת הראשונים, והלכה בשווי עיג' ואושה"צ סק"ט, שאסורה). ותחילת ההגדה היא שאלת "מהו נשתנה", או מזיגת היין לכוס שני לפני מה נשתנה. (ביאורו שם ס"ג ד"ה הרשות בידיו). ולכן אם רוצה לשנות כוס קפה או כה"ג שכואב ראשו, יעשה זאת לפני שמזיג את היין לכוס השני. (ולא יברך על מה ששווה כי ברכת הקידוש פטרתתו). (משניב שם וסייע תעב סוס"ק כא).

נו. אסור לעשן בתוך כדי קריאת ההגדה. (חו"ע עמי נז).

ג. הגdot מודפסות עם ציורים שיש תחת הציורים כתוב, נחלקו הפסיקים אם יש בהן הגירה שאסרו חז"ל לקרוא בשבת כתוב שתחת הzcורה. ומהנag העולם כפסיקים המתיירם, בצירוף שהם חפci שלמים. עיין ליקו"י סי' שז הערכה יב מהגר"ע יוסף, ואיל מושלש פ"ד סכ"א מהגר"נ קרלייך, ועודורו יקראה עמי ש"מ מהגר"ש אלישיב.

נה. **כמגעים ל"דס ואש ותמרות עשן** יתחיל עורך הסדר לשפוך מהכווס מעט יין, ואח"כ בעשר המנות, ואח"כ בדצ"ק עד"ש באח"ב, סך הכל 16 שפיקות, כמנין יו"ח, שהוא רמז להרבו של הקב"יה שבה עניש את שונאי ישראל. ויש לשפוך לתוך קערה בזיהה, או חד פעמי, ואח"כ אל הנקב בכירור. ולא ישפוך את השפיקות המkolלות הללו על השולחן הקדוש, אלא מחוץ לו. ובשעה ששופכים – יהיו כל כסותות הין שעל השולחן מכוסים (ע"י הצלחת, או עלה של חסה, וכיווצ"ב. (פסח בציון עמי שנה).

דיבור ושתייה

ט. **בליל פסח כמעט אין לדבר**, חוץ מהדיבורים הנרככים. ובdíborim הנרככים יש להאריך, כדלהלו : **בקדש'** אסור לדבר. (כדי לצאת יד"ח). בין **'ווחץ' ל'כרפס'** – יש להמנע מדבר (כמו בכל נטילה להסמק אורה לאכילה כדי שלא יסיח דעתו). בשעת **'מגיד'** אסור לדבר אלא לצורך גדול (משום מסיר אוזנו ממשמע תורה, וגם מטעם שצרכי לצאת ידי חובה בשמיית אחרים האומרים). מתחילה **'רחצה'** עד **'ברך'** אין לדבר כדי שברכת המוציא והמחה תהיה גם על הכרוך. וכמבעור בסyi תעה ביואיל דיה זכר למقدس). ומידת חסידות שלא לדבר עד אחר אכילת האפיקומן, כדי הברכה תחול גם על זה. (חו"ע פסח עמי קא).

ס. **בישולון עורך** מותר לדבר, אבל : יש לומר דברי תורה, כמו כל סעודה ובפרט סעודת יו"ט הקדוש, ומיאידך אין להאריך כדי שלא יגע חצotta. גם יש לשים לב כי בשעה שאוכלים אין לדבר כלל, כי לכתיחה יש לאכול בהסתיבה, וככתוב בחיד"א שאעיף שכל השנה אין מקפידים בזה, זה משום שלא מסיבים, ועתה שמסיבים חייבים שלא לדבר באכילה. גם אין להאריך בסעודה, כי כל הזמן הפניו חייבים בספר בו סייפור יציאת מצרים, כדלהלו).

סא. בשעת **'ברך' ו'הallel'** אסור לדבר. ובשעת **'נרצה'** – שהוא רעוא דרעוין וירידת שפע, מי יכול לדבר דברים בטילים...

נטילות ידיים

סב. **בליל פסח נוטלים ידיים פערמיים**, האחת לפני אכילת קרפס (כי כל דבר שטיבולו במשקה צריך נטילת ידיים) והשנייה לפני אכילת המצה, כמו לפני כל אכילת פת. להלכה אי"צ נטילת ידיים לדבר שטיבולו במשקה אם אוכלים ממנה פחות ממצוות, וاعפ"כ פסק השוו"ע שיש ליטול בליל פסח קודם הכרפס, והטהעם העיקרי הוא כדי להתemptה את התינוקות. (כך תירץ מrown הגראי"י בהליכות עולם חי"א פ' תזריע עמי שלא. ועייש שיש ג' אופנים שהחצרפות שניהם מהם אי"צ ליטול ידיים אפילו לחומרא, והם : כשהמאכל פחות מצוית, כשידו לא נוגעת במשקה, כשהמשקה מבושל. אלא שבטיבול קרפס יש רק דבר אחד. עלייש).

סג. **טוב לכוין בנטילה הראשונה, שהיא 'ירק' לצורך הכרפס**, כדי להימנע מספק ברכות אם ידיו היו שמרות עד הסעודה, אם הוא צריך לברך שוב על הנטילה לפני האוכל. (הגשיוף אוצ"י עמי קי).

סד. **אם נטל אתידיים הכרפס וברור לו לשמור את ידיו, כאשר יטול את ידיו לפני אכילת המצה לא יברך**. ולא מועיל לנוגע בנסיבות המכוסים וכיווצ"ב מאחר שגורם ברכה שאינה צריכה. לכן יותר טוב להסיח דעת משמרות נקיוןידיים אחורי הנטילה הראשונה ובעת אמרת ההגדה. (שו"ת חז"ע ח"ב עמי קנה).

סה. **אין לברך על הנטילה הראשונה**. ומ"מ אם טעה ובירך, והסיח דעתו משמרות ידיו, יברך ענט"י שוב לבני הסעודה. (שם).

טו. **יש להשתדל מאוד שלא לדבר אחורי נטילת ידיים הראשונה עד אחר אכילת הכרפס**, ואחר נטילת ידיים השנייה עד אחר אכילת כורץ. (חו"ע פסח עמי לב).

כראפֿס

ז. צרייך לאכול כראפֿס לפני הסעודה, כדי לברך בורא פרי האדמה בלי ספק, ולפטור את שאלת הברכה על החסה (=המרוח) שנאכל בעת הסעודה.

ט. **הכרפֿס הוא הנקרוא בזמננו "סלריי"** (מקומי. לא האמריקאי). ואע"פ שניתן לאכול גם ירק אחר שברכתו בורא פרי האדמה, הטוב יותר לקחת "כרפֿס", שיש בו נוטריקון: ס' ריבוא עבדו במצרים בפרק.

טט. **הכרפֿס חייב להיות בזוק מחרקים.** אין לו כראפֿס בזוק מותולעים – יברך "בורא פרי האדמה" על תפוח אדמה, ולא יאכל כראפֿס! (שוו"ת חז"ב עמי קלח).

ע. **עדיף לאכול את הקלח,** שיש בו פחות חרקים מאשר העלים. (חזק"ע הניל).

עה. **צרייך לאכול פחות מ-18 גומ' כראפֿס.** כדי שלא להכנס לספק ברכיה אחרונה. (הינו עליה קטן בלבד, טבול במיל מלחה).

עב. **טעה ואכל יותר מצזית,** לא יברך בורא נפשות רבות, שספק ברכות להקל. אבל גם אם טעה ובירך בניר, לא יחוור לברך על המרור בורא פרי האדמה, דשما הוא נפטר בגלל הסעודה, וסביר. (חזק"ע פסח עמי מם).

עה. נחלקו הדעות אם צרייך או מותר להסביר באכילתתו. ולמעשה **יש לאוכלו بلا הסיבה.** אבל אם רצה להסביר – רשאי.

חסה / מרור

עד. **מצווה מדרבנן (בימינו קרבן פסח), לאוכל מרור,** זכר לשבעות שנשתעבדו אבותינו במצרים. ויש לאוכלו מיד אחר סיום אכילת סיום אכילת מצizia, ולכזין לצאת ידי חובה אכילת מרור. אבל אם שכח ואוכלו ללא כוונת מצואה, יצא יד'יח. (חזק"ע פסח עמי פט).

עה. **חסה היא הירק המהודר ביותר מרור,** כמבואר במשנה. ואע"פ שאינו "מר", מ"מ בלשון חז"ל מר – הינו שאינו מותוק. ובארחות אשכז'ן הייתה חסה (מחמת הקור הגדול), נהגו לאכול קרין (חזרת). והתרמרם החכם צבי (סי' קיטו) שאין זה טוב, אדם אין אוכלים כזית – לא יוצאים יד'יח, ואם אוכלים כזית – מסתכנים. וגם בעיקר הוא חריף מאוד, ולא מר, כפי שראו).

עו. **יש לקחת רק חסה הבזוקה מן התולעים.** בזמןינו פורסם שישנם חומרי הדבירה בכמות גדולה, בירק ללא חרקים. ולכן ניתן לקחת חסה רגילה, ולהשתמש בבלח הלבן בלבד של החסה, ולנקותו בלייפה רכה, ולשטווף היטב, ולבדוק היטב תחת מקור אור חזק. (מהראשל"ץ הגר"ש עמאר שליט"א). אמנים יש לקחת רק את חלק הקלח שמעל האדמה, ולא את השורש שבתוך האדמה, שבזה אין יוצאים ידי חובה.

עה. **יש לקחת 27 גומ' חסה** במשקל. וכדי אי להכין לפניليل הסדר שקיות נילון מוכנות עם שיעור זה, לכל המשתתפים. (לכל אחד שתי שקיות: למরור, ולמרור).

עה. **יש לטובלו כולו בחروسת, ואח"כ יש לנערו חזיה** – כדי שישאיר הטעם המר. ומ"מ יש לטובלו מוקדם כדי להודיעו שהרפואה נמצאת לפני המכח. אם הטבילה מעט ממנה – די בכך. אם לא הטבילה כלל, יחוור לאכול כזית מרור אחרי שיטביל, בלי ברכיה. (הגש"פ אוצז'י עמי קטז, וחז"ע פסח עמי צז הי"א).

עת. **יש ללעוס את המרור** ואח"כ לאוכלו. ואם בלעו בלי לעיסה לא יצא, דבעין להרגיש את טעם המרור.

פ. **יש לאוכל את המרור** "תוך כדי אכילת פרס", הינו תוך שבע וחצי ذקות, ויש מחמירים לאוכלו תוך ארבע ذקות. **יש לאוכלו** بلا הסיבה. ואם אכל בהיסבה – יצא. (חזק"ע שם עמי קיז).

פה. כיון **שישנה מחלוקת בין חכמים להלן הזקן** האם אוכלים את קרבן פסח והמצה והמרור ייחד, או כדעת חכמים שכשאין פסח אוכלים כל אחד לחוד שלא יבטל טעם המרור את טעם המצאה, ולא נפסקה הלכה, צריך לעשות גם כדעת הלל הזקן, ולאכול יחד כזית מצה עם מרור.

בב. **עבור המצאה לכורץ יש** לקחת כזית מצה מהמצאה השלישית (אותה ששמטה מתחתת ידו לאחר ברכת המוציא).

גג. **שיעור כזית מצה וכזית מרור עבור הוכרך**, 27 גרים לכל אחד. ואם קשה לו במילוי, יש להקל לו עד שיעור 18 גרים לכל כזית. (חו"ע פסח עמי קב)

פד. **לכתחילה צריך ליחס באכילת הוכרך**, אבל כדיעבד אם לא היסב אי"צ לחוזר, מפני שיש לצרף את דעת רבינו יצחקו של הטור הסובר שכורץ אינו צריך הסבה כיון שאוכלים עמו מרור, ומרור לא צריך הסבה; יחד עם דעת בעל הראבייה הסובר שבזמןנו שאין רגילים להסביר דרך חירות אי"צ להסביר כלל. (שו"ע סי' תעה ס"א).

פה. **הוכרך הוא "לברכך את המצאה במורו".** ככלمر שני הצדדים החיצוניים יהיו חסה, ובפנים המצאה. (מהගרא"ם מאוזו).

פו. **לפני הוכרך יש לטבל בחروسת,** ולספרדים אין צורך לנער את החerosisת קודם האכילה (casht שצרכי לנער באכילת המרור), רק שלא ישחה את הוכרך בתוך החerosisת. ולאשכנזים – צריך. (סי' תעה משנ"ב ס"ק יז, וחוז"ע פסח עמי ק-קא).

פז. **אם שבח לטבול את ה"וכרך" בחروسת** ואכלו ללא טיבול כלל, יצא ידי חובה ואין צריך לחוזר ולאכול. אבל לכתחילה אם לא קשה לו, יקח מעט כורץ ומעט מרור, ויטבלם בחerosisת ויאכל, כדי לקיים את המנהג. (הגש"פ אוצ"י עמי קיט, וחוז"ע פסח עמי קא ה"ה).

סעודתليل החג

פח. **"בני עלייה המחבין את המצוות, היו מנשקין את המצוות, ואת המרור, ואת שאר המצוות, בעת אכילתן".** (משנ"ב סי' תעג סק"ה בשם השל"ח).

פט. **האוכלות והשתיות שלليل פסח, היננס כולם קדושות,** ויש לשמור על המועד הרם של אכילה לפני המלך, ולכן יזהרו שלא יגלושו חיו לדבר בדברים אחרים שאינם מענייןليل פסח.

כ. **מן הדין אין לדבר** משעת ברכת "על נטילת ידים" עד סיום אכילת ה"וכרך", כיון שברכת על אכילת מצה חוזרת גם על אכילת הוכרך. (תעה ביאו"ל ד"ה זכר).

צא. **מי שיכול להסביר בשולחן עורך,** הרי זו מצוה ומעלה. (פ"ז מהל' חמץ ומצה ה"ח).

צב. **מנהגוינו שאין אוכלים בשר צלי בלילה הסדר,** שמא יאמרו בשר פסח הוא, ונראה כאוכל קדושים בחוץ. ואפילו בשר שנצללה בקדורה בימי מים אין לאכול מפני מראית עין שלא יטעו להתר גם צלי אש. (שו"ע סי' תעג משנ"ב סק"א).

צג. **יש מי שעורר שצריך לשנות יין בתוך הסעודת**. שהרי הלכה היא (בסי' תקכט ס"א) שחביב אדם קבוע סעודתו ביו"ט על היין. וביו"ט יש שתי סעודות, בלילה ובוים. א"כ גם בסעודתليل הסדר יש חיוב זה. (ואהע"פ שבאליה שותמים בלילה זה יין, הנה המשנ"ב שם ס"ק יא כתוב שאע"פ ששותים יין בקידוש לפני הסעודת, סעודת יו"ט עצמה צריכה להיות על היין. וא"כ ה"ה בלילה הסדר צריך לשנות גם בסעודת. ונשמע מהגראי"ש אלישיב שדי במלוא לוגמו כדי להחשיב את הסעודת על היין).

צד. **הבא לשנות יין בסעודת**, אם רגיל לשנות יין בסעודות שלו, אי"צ לברך עתה. ואם אין רגיל לשנות בסעודת צריך לברך שוב, משום שכונתו בקידוש הייתה לפטור רק את הכווס השניה. (משנ"ב סי' תעג סק"ה).

זה. **את הביצה**, יש שאוכלים אחר הקידוש (ויש ליתן להם טעם, שאוכלים בשביל שלא יהיו רעבים עד השולחן עורך), ויש שאוכלים בתחילת הסעודה. (כלוי אחרי הוכרך. שבסעודה יש לאכול שני תבשילים, אחד זכר לקרבן פסח ואחד זכר לקרבן חגינה).

צ'. יש מי שכתב **ש אסור לדבר עד אחר אכילת האפיקומן**, כי ברכת "על אכילת מצה" ו"המושcia" חוזרת גם על כזית זו (כ"כ החליה). אמנם החיק יעקב סי' תע"ה סי' יד כתוב שאין נהגים כן.

צ'. עפ"י הקבלה, **יש לשמר את כל מרכבי הקערה בקערה, עד שולחן עורך**. لكن כאשר לוקחים קרפס מן הקערה, יש לשירות שם מעט.

צ'. **אע"פ שליל הסדר הואليل יום טוב**, אל יאכלוسلطים ומנות רבות בסעודה, כי צריך לאכול את הצעית האחרון (אפיקומן), כאשר יש עדין "תיאבון" (=חشك) לאוכל, שאם אוכל אכילה גסה אינו יוצא ידי חובה. ואם הוא רעב, עדיף לאכול יותר מנות (ממעין תבשילים רבים), כי כל כזית מצה שאוכלים בלילה זה, אף מעבר לחיוב, מקיימים עוד מ"ע מהתורה. ואמרו ברמז: "הלילה הזה – כולם מצה". (סי' תע"ה משנ"ב סי' מד).

צט. **עדיף לקצר בשולחן עורך**, ולהאריך יותר ב"magic" ובסיפורו נפלאות ה'. וככתוב בס' חדץ לאברהם שם סדר שולחן עורך שלו בלילה פטח יהה כדין, (קצר באוכל ואורך בדברי תורה), יזכה שכל השנה יהיה שולחנו עורך לפני ה' (מלא מאכלים ופרנסתו מציה והכל בקדושה).

ק. **יזכור אדם כי בחודש שלם היו הכנות ללילה חדש זה, ולשפע אורות עצומים שיש בו, ואל יבזבז אותו בסעודה דשנה ומילוי בטנו, ויפסיד את העיקר**. مثل למי שנסע ליריד לארץ רחוקה, ובמקום לחזור עמוס שחורה, אכל שם ארוחת עבר מלאה וחוזר..

אפיקומן

קא. **בסוף הסעודה, אוכלים כזית אפיקומן**, זכר לקרבן פסח. ואין חובה שכל אחד יאכל דזוקא ממה שהטמננו עboro האפיקומן, אבל יש בכך חיבור מצוה, ולכן יחולקו לכל אחד מהמסובים כזית מצה, ויוסיפו חלק קטן מהאפיקומן.

קב. **מעיקר הדין, די באכילת כזית אחת**. מיהו ראוי להדר לאכול 2 כזיות, האחת זכר לקרבן פסח (כנ"ל), והשנייה זכר למצה הנאלת יחיד עם הפסח. ומ"מ די שיأكل כזית כשיעור הרמב"ם שהוא שלישי ביצה (18 גרם), וגם יותר של לא יגיע לאכילה גסה. (שו"ע סי' תע"ז סי"א, וחוזי"ע פסח עמי קה).

קג. **إبد האפיקומן, יאכלו כזית אחר במקומו**.

קד. **ילדי שאיןו רוצה להזכיר את האפיקומן עד שיקנו לו כל דמיונותיו**, ואין האב עומד בכך, יש רבנים שהורו לקחת את האפיקומן בכח ולא לabd את המצווה. (הגר"ח קנייבסקי). ויש שהורו לאכול למצה אחרת ולהשאיר את האפיקומן ואת הדמיונות אצל הילד (מו"ר הגרא"י בר שלום).

קה. **צריך לאכול את האפיקומן בהסיבה**. ואם שכח, מן הדין יצא. ומ"מ מ"מ אם עדין לא ברך ברהמ"ז (אף שנTEL ידיו למים אחרים), ואין האכילה השנייה קשה עליו, ראוי לחזור ולאכול בהסיבה. אבל אם קשה לו לאכולשוב אינו חייב לדוחוק את עצמו. וכן אם בירך כבר ברכת המזון אינו חייב ליטול ידיים ולהזור ולאכול. (סי' תע"ה משנ"ב סי' ג, וחוזי"ע פסח עמי קה).

קו. **נשים חייבות באכילת אפיקומן**, כאנשים.

קז. **יש להזהר לאכול אפיקומן קודם חצות**. (השנה: 39.12), מפני שיש סוברים שם אכל אח"כ לא יצא ידי חובה.

קח. **שחיו לאכול אפיקומן**, וכך נטלו מים אחרים או התרילו בזימונו, יפסיקו ויאכלו בשעה זו אפיקומן, בלי ברכת המוציא. ואם כבר בירכו ברכת המזון, יטלו ידיים שוב ויברכו המוציא ויאכלו אפיקומן ויברכו שוב ברכת המזון. ואם הספיקו מוקדם לברך גם על כוס ברכת המזון, אז: אם אכלו בסעודה רק מצות שモורה, יסמכו על זה, וימשיכו את הסדר. ואם לא אכלו מצות שモורה, אפילו כבר גמרו את הסדר, יטלו ידיים שוב, ויברכו המוציא וברכת המזון ויחזרו גם לברך על כוס ברהמ"ז נוספת. (שו"ע תע"ז סי' ב).

קט. אסור לאכול את האפיקומן בשני מקומות, ואפילו בחדר או באולם אחר בשני שולחנות, לשתי חברות, אלא אם כן היו פנוי המוסובים אלו כנגד אלו, שאז נחשבים כאוכלמים במקום אחד (חו"ע פסח עמי' קט).

קי. אחרי האפיקומן עדין יש לשנות עוד 2 כוסות יין, ולכן החכם עיניו בראשו שלא למלאות בטנו אפילו באכילת האפיקומן.

קיא. יש לאכול את האפיקומן מצה בלבד, בלי שוםسلط או תערובת אחרת, כדי שייהיה טעם מצה בפיו.

קיב. וגם אחרי האפיקומן אסור לאכול עוד שום דבר. כדי שיישאר בפיו טעם המצאה. וכן אין שותים שום משקה מלבד ב'הcosaות יין שנוטרנו, או מים. [נומי שנוצר לכוס תה או קפה אפשר להקל בשתייה אם רוצה להישאר ער וללמוד בלילה].

קיג. שכח ואכל דבר אחר אחרי האפיקומן, צריך לחזור ולאכול שוב אפיקומן, כדי שתשאר טעם המצאה בפיו. (אאי'כ כבר בירך ברכת המזון). (חו"ע פסח עמי' תיב).

קיד. מי שמוכרח לעשות אחר אכילתנו, רשאי לעשות אחר אכילת האפיקומן, שאין זה מפגג את טעם אכילת המצאה. (חו"ע פסח עמי' קיב).

קטו. **סגולה לשמרה ופרנסת:** להשאיר חתיכת קטנה ממצאת האפיקומן, ולהצנעה בבית כל ימות השנה. (הגרא"ח פלאגי בס' חיים בראש).

ברכת המזון

קטז. **יש לברך ברכבת המזון באימה ויראה, ובעירנות;** בנחת, ולא במרוץ, ובלי הסיבה. (נחקקו בזה הראשונים, והלכה כמ"ש. חזון עובדיה עמי' ועמי' קטז).

קיז. כל אחד מהמוסובים צריך להרים את הeos ביד ימין, לגובה טפח (8 ס"מ מעל השולחן), במשץ ברכבת המזון. ואם קשה לו, ניתן להוריד את eos מ"הרחמן" ואילך.

קית. **איש או אשה ששכחו לומר בלילה הסדר יעלה ויובא,** חוזרים לברך ברכבת המזון. ואפילו נזכר רק אחר שתיתית eos של ברכבת המזון, באמצע הלל וכיווץ"ב, חוזרים לברך ולשותה שוב eos עם ברכבת בורא פרי הגפן נספת. (מחליקות רבות יש בכך. והלכה כמו שכתבנו, עיין הליקות שלמה (אויערבאך) עמי' שיב, וחזון עובדיה עמי' קטז. ומ"ש שה"ה נשים – שו"ית רע"יא מוחדר"ק סי' א).

קיט. **מי ששכחה לומר יעלה ויובא,** צריך לחזור על ברכבת המזון, כיון שאכילה זו היא חובה מהתורה. אבל אם נזכר לפני שסימן בונה ירושלים, יאמר יאמר "למדני חוקיך", וחזור לומר יעלה ויובא. ואם נזכר אחרי המילים בונה ירושלים (עד המילים "אלהיינו מלך העולם לעד"), אומר בין ברכבת בונה ירושלים לברכת הטוב והמטיב "ברוך אתה יי אלקיינו מלך העולם אשר נתן ימים טובים לעמו ישראל לשנון ולשמחה, את יום חג המצות הזה, את יום טוב מקרא קודש הזה, ברוך אתה יי מקדש ישראל והזמנים". אבל אם כבר עבר מילים אלו, אזו חוזר בראש.

קב. **בכל הניל דין האנשים והנשים – שווה.** (ילקו"י פסח עמי' תי).

כבא. **בסיום ברכבת המזון יש לשנות את eos השלישית.** ולהספרדים – יש לכוון בברכה זו לפטור את eos הרבעית שיאמר עליה את ההלל. ולאשכנזים אין צורך לכוון כן. (שו"ע ורמ"א סי' תעך סי' ז' – סי' ז').

כבב. **שכח ולא שתה את eos ברכבת המזון בהסיבה,** לספרדים חורר לשנות בהסיבה, אך לא יברך שוב בורא פרי הגפן, ולאשכנזים אין צורך לחזור ולשותה. (שו"ע סי' תעך סי' ז', ורמ"א סי' תעכ' סי' ז').

כבג. **אסור לשנות יין או מיץ ענבים בין eos שלישית לרבעית.** אבל תה או קפה או מים – מותר. (שו"ת חז"ע סי' נ).

הלו

קדכ. **טוב להדר שיהיו שלושה אנשים בעת אמירת הallel, כדי שיוכלו השנים לענות אחרי אחד הקורא: הוא יאמר "הודו" (וכו) – והם יענו "כי לעולם חסדו". שבכך יש יותר שבת לה'.**
(ס"י תעט משניב ס"ק יא).

קכח. **יש לומר את הallel בשירה ובהתלהבות!** (כף החיים סי' תפ ס"ק יג).

קכו. **ויש לאומרו דרך חירות, בישיבה** (לא בהסיבה), ובנהת ולא במרוצה, ובניגון ושירה, ונשמת כל חי ב נעימה גדולה, כי הקב"ה וכל פמליה של מעלה באים לשם איך האדם מודה ומהלך להקב"ה על הניסים שעשה עמו.

קכז. **או"פ שהוא עיף, ראוי שיאחו את הocus בידו כל משך הallel.** ומ"מ מי שאינו יכול יניח את הocus על השולחן לפניו, ויאחוונו רק אח"כ בעת ברכת יהלוך. (הגש"פ מבית לוי ח"ב עמי קאי).

קכח. **ראוי לומר את הallel קודם חצות** (השנה : 12.39). ומ"מ גם אם נתאחר אחר חצות לילה יכול לומר "ברכת יהלוך" בשם ומלאכות (לומר לכתילה קודם חצות - סי' תעט ס"א ברמ"א. ובדיudit – חז"ע פטח עמי קcad).

קכט. **בסיום הallel אין חותמים,** אלא עוצרים ב"יוםعلوم ועד עולם אתה אל". טעה וחתום "מלך מהול בתשבחות", לא יחתום אחר כך בברכת יהלוך". (ילקו"י פטח עמי קיח).

קל. **יש להזהר שלא לחתום ולומר 'אמני'** על ברכת עצמו בסוף ברכת יהלוך. (שם).

קלא. **בסיום הallel שותמים את כל הocus, ולפחות רביעית** כדי שיוכל לברך ברכה אחרתונה. לפני השתניה – הספרדים אינם מברכים הגוף לפני השתניה, וה אשכנזים מברכים (ס"י תעט ס"א).

קלב. **שכח ולא הסב,** לאשכנזים: לא יזכיר לשותות. ולספרדים: אם נשאר קצת יין בכוס – ימלא שוב וישתה בלי ברכה, בהסיבה. ואם לא נשאר בכוס כלום – ימלא וישתה שוב בברכה ובהסיבה, כיוון שכבר הסיח את דעתו. (רמ"א סי' תעט ס"ז, וחז"ע פטח עמי קכו).

נרצה

קלג. **כוונת הפיוטים של "נרצה"** הם להודות לה' על שוכינו לעשות את הסדר כהלכה. כי מי שזוכה לעשות את הסדר כהלכה, זוכה לשפע עצום.

קלד. **חייב אדם להמשיך ולספר ביציאת מצרים** אפילו אחר סיום סדרليل פטח, ויעסוק בתורה ובמדרשי חז"ל בענין סייפור יציאת מצרים כפי כוחו, כל זמן שהוא ער, עד שתחטפנו שינה. אבל אם יתפלל מחר בלי כוונה מפני שהוא עיף, פטור, וילך לשון. (הסיפור אינו מוגבל עד חצות, כ"פ החש"ע תפא ס"ב. וראה מרבי עקיבא הסובר שזמן המצה והמורור עד חצות, ואעפ"כ סייר יציאת מצרים כל אותו הלילה. וכן שמעתי מהגר"י יוסף צ"ל. ומ"מ אכן זה דוחה התפילה - הגש"פ בסידור בית יעקב).

קלה. **מנハג יפה לומר "שיר השירים"** לאחר סדרليل פטח.

קלו. **למנהג הספרדים יש לומר קריאת שמע שלמה של המיטה,** גם בלילה הסדר. (בא"ח צו הלכה לח). **ומנהג האשכנזים לומר רק יהמפייל ופרשה ראשונה של שמע,** כיוון שהוא לילה המשומר מכל דבר רע בעז"ה.